

Perspektivni plan gospodarskega razvoja v letih 1957 - 1961

Splošno osnovo perspektivnega plana gospodarskega razvoja l. 1957 do 1961 tvori sprejeta politika našega bodočega razvoja, ki je bila, kakor je znano, formulirana že na posvetovanju pri tovarišu Titu, jeseni leta 1955, in kasneje podrobneje opredeljena na plenumu zveznega odbora Socialistične zveze in na zasedanjih ljudske skupščine FLRJ. Ta plan izhaja iz smernice te politike; materialno jih izraža izhajajoč iz dosežene stopnje gospodarskega in družbenega razvoja in možnosti, da določene smotre v tem petletnem razdobju uresničimo.

Osnove in smotri plana

Splošna značilnost tega plana je vsestranski gospodarski razvoj. Plan računa z nadaljnjim napredkom na vseh področjih našega gospodarskega življenja. Njegove osnovne materialne smernice težijo za tem, da bi v nadaljnjem splošnem napredku dosegli večjo skladnost v razvoju posameznih gospodarskih področij s celoto, prav tako pa tudi večjo skladnost v teritorialnem razvoju gospodarstva in razporeditvi proizvodjalnih sil.

Ta smernica plana predpostavlja določeno neenakomernost v razvoju posameznih gospodarskih vej, kakor tudi področij gospodarskega življenja. Ta neenakomernost pa ne pospešuje, temveč razrešuje tiste znane disproporce, ki so nastali v okviru našega dosedanjega razvoja. S stališča materialne proizvodnje pomeni pospešeni razvoj energetske in surovinske osnove gospodarstva, kmetijstva, trgovine, gradbeništva in prometa. Dinamika povečanja proizvodnje delovnih predmetov naj bi se razvijala po stopnji 10% na leto, medtem ko se je v minulem razdobju od leta 1952 do 1956 razvijala ta dinamika po stopnji 5,4% na leto. V prihodnjem razdobju računamo s hitrejšim povečanjem proizvodnje delovnih predmetov kakor s povečanjem proizvodnje delovnih sredstev, katere dinamiko računamo na 8,4%.

Razen te splošne pripombe bi dodali še tole. Pet let je kratek rok, posebno s stališča reševanja gospodarskih protislovij, ki so se morale nakopičiti prav zaradi naporov, da se hitreje izvlečemo iz podedovane zaostalosti, in to v razmerah, ki niso bile niti malo lahke.

A čeprav težijo smernice tega plana za tem, da bi ta protislovja obvladali, ne smemo pričakovati, da je gospodarstvo sposobno, da jih do leta 1961 popolnoma reši. Če izhajamo od celotne stvarnosti, je mogoče reševati ta protislovja le skozi daljšo dobo. Eno izmed takih protislovij je razvoj proizvodjalnih sil in stanovanjsko komunalnih razmer življenja ljudi. Prav tako gospodarski razvoj države v celoti in razvoj nekaterih področij, ki so še izrazito nerazvita. Čeprav pomenijo smernice in bilanca plana velik korak za reševanje teh protislovij — kar bo razvidno iz količinskih velikosti, ki jih vsebuje plan — bodo ostale tudi po letu 1961 še naprej predmet, ki ga bo treba reševati.

Pri določanju gospodarsko političnih smotrov, ki jih je treba uresničiti v teh 5 letih, izhaja plan iz stopnje, ki je bila dosežena v dosedanjem razvoju našega gospodarstva in naše družbe. Po drugi strani izhaja plan iz nujnosti nadaljnega pospeševanja razvoja naše države v vsakem pogledu. Pri tem se je treba zavedati, da smo mi, v celoti, v okviru evropskih držav, nerazvito področje. Se vedno živi nad 58% našega prebivalstva na osnovi izoliranega in zaostalega načina

Da bi čim bolj izčrpno in pregledno obveščala bralce o posebno pomembnih ukrepih in odločbah najvišjih organov, kakršnen je petletni plan gospodarskega razvoja ali družbeni plan za prihodnje leto, bo »Naša skupnost« v prihodnje v takih primerih objavljala posebne priloge.

Prvo tako prilogo, posvečeno osnutku plana gospodarskega razvoja od l. 1957 do l. 1961, objavljamo v tej številki. Razen uvodnega dela objavljamo za sedaj nekatere osnovne momente, ki se tičejo družbenega proizvoda in njegove razdelitve, v prihodnji prilogi pa bomo prikazali nekatere druge bolj bistvene smernice.

Material, ki ga sedaj prinašamo, je še vedno samo osnutek in lahko zvezni izvršni

svet in zvezna ljudska skupščina spreminita nekatere velikosti, ki jih objavljamo. Zato ga prinašamo bolj, kot izraz osnovne zamisli, koncepcije plana, a o morebitnih pomembnejših spremembah, ki bi jih osnutek doživel do končnega sprejema v ljudski skupščini, bomo bralce obvestili pozneje.

Da bi bralcem olajšali branje in razumevanje tega materiala, si bomo prizadevali po potrebi objavljati v sami prilogi ali v naših rednih rubrikah v tem smislu tudi ustrezna pojasnila. V tej številki začinjamo objavljati članek »Kako beremo pokazatelje«.

Pričakujemo, da nam bodo tudi bralci sami sporočili svoja mnenja in konkretne predloge o posebni prilogi našega lista.

dela. Po drugi strani smo ustvarili z dosedanja industrializacija solidne temelje, kar nam bo omogočilo, da bomo dosegli ob določenih razdelitvi in uporabi sredstev v prihodnje pospešeni razvoj.

V okviru gospodarskega razvoja, s katerim računamo, regulira plan osnovna razmerja v ekonomiki tako, da nudi materialne pogoje za stalen in stabilen porast življenjskega standarda. Plan določa mero, ki pozitivno rešuje tako pospešeni razvoj proizvodjalnih sil kakor tudi izboljšanje življenjskih razmer delovnih ljudi. Pri tem računamo, da bi se osebna potrošnja v prihodnjem razdobju povečala povprečno za 6 do 7% na leto.

Ti dve bistveni nalogi, ki jih določa plan, sta pogojeni z uspešnim uresničenjem naslednjih gospodarskih smotrov:

a) na področju proizvodnje. Popolnejše izkoriščanje sedanjih proizvodnih zmogljivosti in hitrejša zgraditev tistih zmogljivosti, s katerimi rešujemo vprašanje preskrbe gospodarstva z energetiko in surovinami. Plan računa, da se bodo rekonstrukcije podjetij in nove investicije usmerjevale v ta namen.

Plan izhaja iz potrebe in možnosti, da ob teh pogojih zagotovimo nagel tempo povečanja skupnega materialnega proizvoda. Letna stopnja tega porasta naj bi znašala nad 9%. V tem okviru bi se nacionalni dohodek povečal za več kakor 8% na leto.

S stališča razvoja proizvodjalnih sil je posebno pomembno, da so v planu določena znatna materialna sredstva za izobraževanje kadrov. Plan upošteva resnost kadrovskega vprašanja.

(Nadaljevanje na naslednji strani)

(Nadaljevanje s 1. str.)

Da bi popravili sedanje stanje glede kadrov v našem gospodarstvu, določa plan da bomo sredstva za šolstvo v tem petletnem razdobju v primerjavi s povprečjem od leta 1953 do 1956 povečali povprečno za približno 58%. Sploh bodo investicije izven gospodarstva, ki bodo v tem razdobju v primerjavi s povprečjem v razdobju od leta 1952 do 1956 dvakrat večje, prispevale k uspešnejšemu izobraževanju kadrov, razumljivo v okviru drugih ukrepov, kakršen je na primer šolska reforma itd.

b) na področju potrošnje. Proporciji v razdelitvi razpoložljivih sredstev za potrošnjo računajo s stalno težnjo naraščanja osebne in splošne potrošnje. V vsem petletnem razdobju naj bi se osebna potrošnja povečala za približno 40%. Potrošnja, ki jo opredeljujemo kot družbeni standard, pa naj bi se povečala v tem razdobju za približno 67%. Ta nagel tempo naraščanja družbenega standarda je posledica predvsem določenega hitrejšega razvoja na področju šolstva, stanovanjsko komunalne graditve in zdravstva. Planske smernice težijo za tem, da bi v mestih in industrijskih krajih hitreje prišlo do izboljšanja življenjskega standarda. To zahtevajo gospodarski in socialni razlogi. Najvažnejše in najmodernejše proizvodjalne sile so osredotočene v mestih in da bi izkoristili njihov potencial je prav nujno hitreje razvijati materialne življenjske pogoje ljudi v mestih. Posebno če upoštevamo, da se je ta problem doslej zaostрил zlasti v zvezi s koncentracijo prebivalstva v mestih in industrijskih krajih.

c) Na področju zunanje gospodarskih odnošajev. Plan računa z nadaljnjim razširjenjem naših zunanjegospodarskih zvez. Posebno poudarja potrebo po hitrejšem razvoju izvoza zaradi rešitve deficita v plačilni bilanci, ki je prišel zadnja leta ostro do izraza, predvsem zaradi velikega uvoza hrane kakor tudi vrste surovin za industrijo. Deficit v plačilni bilanci spravlja naše gospodarstvo, izkoriščanje naših proiz-

vajalnih sil itd. na poseben način v odvisnost od iskanja dodatnih sredstev v inozemstvu za kritje teh potreb. Posebno je neugodno to, da je ta deficit v znatni meri vezan na tekočo potrošnjo, ne pa na dodatna investicijska sredstva.

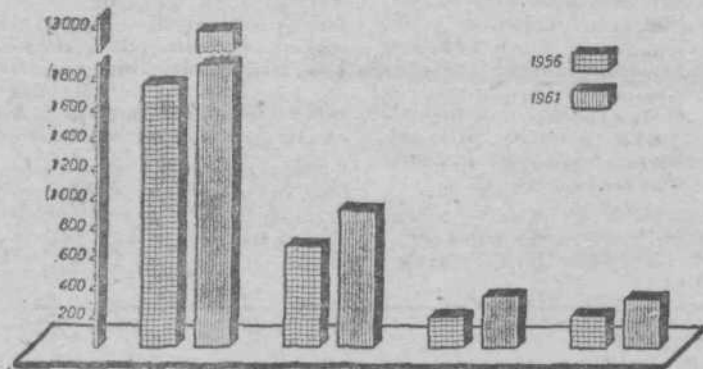
Reševanje plačilne bilance po svoje vsiljuje potrebo smotrnosti na vseh področjih naše proizvodnje in potrošnje ter razširitve živilsko surovinske osnove države.

d) Na področju kmetijstva. Razvoj kmetijstva oziroma pospešeno prevajanje kmetijstva na sodobno tehnično osnovo je bistvena naloga in smoter tega plana. Vsa realizacija za to razdobje določenih nalog je pogojena po nalogah na področju kmetijstva. Njegov razvoj bo pripomogel, da bo vse naše gospodarstvo dobilo potreben sklad s stališča naravnih pogojev. Kmetijstvo rešuje vprašanje celega niza surovin za industrijo kakor tudi živil. Nujna družbena preobrazba pa, ki je možna na osnovi razvoja proizvodjalnih sil v njem, prevaja individualne proizvajalce k družbenemu, socialističnemu načinu gospodarjenja. Na tej osnovi naraščajo dohodki delovnih ljudi, s tem v zvezi pa tudi tržišče, ki je nujno s stališča razvoja industrije sploh.

e) Na področju regionalnega razvoja. Plan računa s povečano družbeno intervencijo zaradi enakomernjšega teritorialnega razvoja naše države. Posebej obravnava vprašanje razvoja Kosmeta, Makedonije in Črne gore, odpira pa ugodnejše pogoje tudi za razvoj drugih področij države. Nadaljnje dograjevanje enotnega energetskega sistema, izgradnja cestnega omrežja kakor tudi razvoj kmetijstva, vse to odpira prihodnost tudi tistim krajem, katere je doslej gospodarski razvoj iz raznih vzrokov bolj malo dosegel.

Realizacija teh nekaj osnovnih smotrov plana pomeni podlago za razvoj delovne storilnosti v vsem našem gospodarstvu. K temu posebno prispeva gospodarski sistem in nadaljnja razširitev stabilnosti podjetij, komun in drugih skupnosti, kakor je določeno v zakonu o razdelitvi dohodka, o katerem sedaj razpravljamo.

Proizvodnja, družbeni proizvodi in nacionalni dohodek

Petletni plan računa s takim gibanjem družbenega bruto proizvoda (glej »Pojasnila«):

(v milijardah dinarjev po cenah leta 1956)

	1956	1961	Porast v %
Industrija	1.778	2.968	68
Kmetijstvo	686	951	36
Gozdarstvo	69	71	3
Gradbeništvo	214	356	67
Promet	218	356	54
Trgovina in gostinstvo	197	278	41
Obrt	176	252	43

S porastom proizvodnje računamo na vseh gospodarskih področjih, največji pa je še naprej v industriji, tako da se njen delež v nacionalnem dohodku še naprej dviguje: pred vojno je znašal 27%, lani 46%, v letu 1961 naj bi znašal približno 50%. Najmanj se bo povečal bruto proizvod gozdarstva, le za 3%, ker računamo, da bomo v prihodnje sekali manj gozdov kakor znaša prirastek, da pa bomo posekani les v lesni industriji bolje izkoristili s popolnejšo obdelavo, posebno pa se spremenitvijo asortimenta v korist potrošnih izdelkov in z zmanjšanjem odpadkov. To bo vsekakor terjalo napredek in modernizacijo lesne industrije.

Proizvodnja po gospodarskih področjih

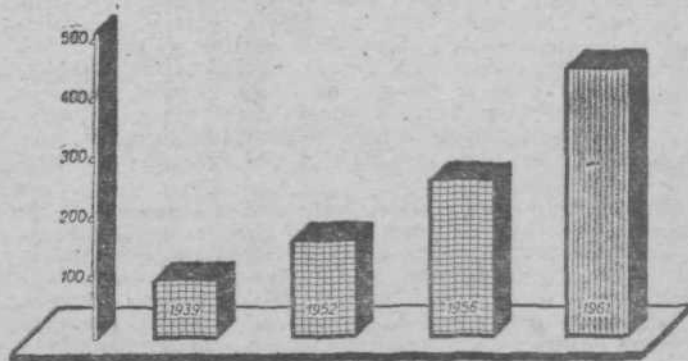
V zadnjih petih letih se je industrijska proizvodnja povečevala povprečno za 10% na leto, v letu 1957 do 1961 pa računamo s povprečnim letnim porastom 11 do 12%. Posebno bomo podpirali razvoj tistih vej, ki proizvajajo reprodukcijski material, stroje in druga sredstva za kmetijstvo, gradbeništvo in promet in tiste, ki proizvajajo potrošno blago in izvozno blago.

V kmetijstvu bomo še dosledneje nadaljevali izvajanje tiste politike, ki je že dala določene rezultate. Kot realno osnovo za povečanje proizvodnje v višini približno 5,5% na leto jemlje plan ne samo nadaljnje investiranje v obliki strojev in orodja, umetnih gnojil, sredstev za varstvo rastlin, semen, melioracijskih del in drugih objektov, temveč tudi krepitev in nadaljnji razvoj združništva, posebno kooperacije in čedalje bolj živ interes kmetovalcev za napredek proizvodnje. Rezultati, ki jih bomo dosegli v kmetijstvu, bodo imeli v tem razdobju poseben pomen za življenjski standard prebivalstva, in to ne samo neposredno z večjo proizvodnjo za natanje tržišče, temveč tudi posredno, ker bodo vplivali na plačilno bilanco in možnosti uvoza.

Iz tabele je razvidno, da računamo tudi s hitrejšim razvojem prometa. Porast prevoza blaga je od leta 1953 do 1956

(Nadaljevanje na naslednji strani)

Industrijska proizvodnja

(Nadaljevanje s prejšnje strani)

znašal povprečno 7% na leto, a v prihodnjem petletnem razdobju naj bi bilo to povprečje 9%. V zadnjih nekaj letih se je izkazalo, da je sedanja zmogljivost prometa nezadostna, da bi vsa področja proizvodnje in potrošnje med seboj povezali in smo to pomanjkljivost občutili na vseh področjih, od industrijske proizvodnje do prevoza potnikov, državljanji pa so ga najteže občutili tedaj, ko je šlo za preskrbo. Razen drugega bi bili tudi letošnji zelo veliki pridelki v kmetijstvu mnogo bolj izkoriščeni, če bi se lahko promet bolj angažiral.

Podobno je tudi z gradbeništvom, kjer bomo bruto proizvod povečali skoraj za prav toliko kolikor v industriji, in to zaradi povečanja investicij. Tu naloga ni toliko v preprostem povečanju števila podjetij, gradbišč in delavcev, kolikor v mehanizaciji in modernizaciji podjetij, v boljši organizaciji dela in uporabi bolj sodobnih metod graditve.

Cenijo, da se bo v tem razdobju število zaposlenih povečalo za približno 700.000, od katerih bi jih prišlo nekaj nad 600.000 v gospodarstvo, drugi pa v razne službe in ustanove izven gospodarstva. To povečanje bi bilo manjše od povečanja družbenega bruto proizvoda in nacionalnega dohodka ter zato pričakujemo nadaljnji še bolj občutni porast delovne storilnosti. Na zaposleno osebo bi po tem znašal

	1956	1961
Družbeni bruto proizvod	459.000 din	659.000 din
Nacionalni dohodek	202.000 din	284.000 din

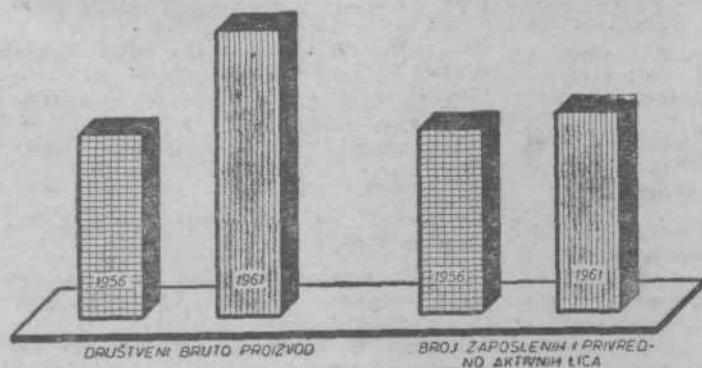
Tak napredek v delovni storilnosti bi dosegli s tem, da bi izkoristili znatne rezerve, ki jih v tem pogledu pri nas še imamo (v tej smeri bi najbolj učinkovalo nadaljnje izpopolnjevanje sistema nagrajevanja in sploh razdelitve dohodkov podjetij in povišanje realne plače), a nato z novimi investicijami v gospodarstvo.

Družbeni proizvod in nacionalni dohodek

S tako proizvodnjo bi dosegli naslednji porast družbenega bruto proizvoda in nacionalnega dohodka (v milijardah dinarjev po cenah iz lanskega leta):

	1956	1961	Porast v %
Bruto proizvod	5.358	5.212	56
Nacionalni dohodek	1.473	2.241	52

Če upoštevamo tudi povečanje števila prebivalcev (računamo, da bo Jugoslavija leta 1961 imela 19,5 milijona pre-

bivalcev), naj bi nacionalni dohodek na prebivalca naraščal povprečno za nekaj nad 7% na leto. Pri tem se bo občutno spremenil tudi odstotek deleža družbenega gospodarstva v skupnem proizvodu; od 78% v letu 1956 se bo dvignil na približno 85% v letu 1961.

Po namenu naj bi se družbeni bruto proizvod povečal v letu 1961 (v primerjavi z letom 1956) takole:

delovna sredstva (stroji in oprema) za 49,6%;
delovni predmeti (energija in proizvodni materiali) za 60,8%;
potrošno blago za 51,5%.

Največji porast pričakujemo torej v proizvodnji energije, goriva, surovin in drugih proizvodnih materialov (glej tabelo). To zato, da bi razširili energetske in surovinsko osnovno za razvoj vseh drugih gospodarskih področij in da bi z lasno proizvodnjo zmanjšali potrebo po uvozu reprodukcijskega materiala, ki obremenjuje plačilno bilanco.

Predlog je sploh usmerjen v to, da bi se v prihodnje bolj oslanjali na lasno proizvodnjo in lasna sredstva. To ne pomeni zoževanja blagovne zamenjave z inozemstvom, računamo nasprotno, da bo zamenjava znatno večja kakor doslej, da pa bo izvoz hitreje naraščal kakor uvoz:

	1956	1961
Izvoz	563 milijard	626 milijard
Uvoz	374 milijard	535 milijard

(Obračunano po notranjih cenah leta 1956.)

Tako bi v prihodnjih letih zmanjševali deficit v plačilni bilanci in pripravili pogoje za popolno odpravo tega deficita.

Planirana proizvodnja nekaterih važnejših proizvodov

Energetski proizvodi	Merska enota	Proizvedeno 1956	Določena proizvodnja 1961	Indeks
Električna energija	000 MWh	5.047	9.300	184
Premog	000 t	17.101	25.300	148
Surova nafta	000 t	294	850	289
Predelava nafte	000 t	890	1.350	152

Proizvodi namenjeni pretežno kmetijstvu

Umetna gnojila	000 t	187	750	401
Sredstva za varstvo rastlin	t	5.380	12.000	225
Traktorji	kos	2.961	6.450	218
Kmetijski stroji	t	14.722	38.300	260

Proizvodi namenjeni pretežno prometu

Ladje — pomorske	BRT	34.500	102.000	296
Ladje — rečne	t. nos.	9.000	26.000	289
Tovornjaki	kos.	2.765	6.000	217
Majhni tovorni in potniški avtomobili	kos.	1.542	6.000	397
Motocikli	kos.	3.412	30.000	879
Tračniška vozila	t.	12.560	46.900	373

Proizvodi namenjeni pretežno gradbeništvu

Cement	000 t	1.555	2.400	154
Opeka	mil. kos.	813	1.600	197
Strešniki	000 kos.	185.675	249.000	134
Betonski in drugi prefabrikati	t	16.000	320.000	200
Rezan les	000 m ³	1.832	1.935	106
Lesene umetne plošče				
Elektroinstalacijski material	t	14.500	65.000	448
Stroji in naprave za gradbeništvo	t	780	1.400	179
		5.121	25.500	498

Proizvodi namenjeni pretežno osebni potrošnji

Radijski aparati	kos.	125.449	300.000	239
Aparati za gospodinjstva	t	2.371	6.460	251
Pohištvo	garn.	164.209	278.000	169
Celuloza	t	83.018	164.000	198
Papir, karton, lepenka	t	116.789	210.000	180
Umetna vlakna	t	—	21.000	—
Bombažne, volnene in svilene tkanine	000 m ²	222.988	308.600	138
Obutev (usnjena, gumi-jasta in obrtna)	parov	22.700	29.500	130
Sladkor	t	148.748	331.000	223
Mesne in ribje konzerve	t	16.157	36.000	223
Sadne in zelenjavne konzerve	t	22.675	44.000	194
Fermentiran tobak	t	40.998	54.000	132
Tobačni izdelki	000 kos.	17.293	22.000	127

Drugi važnejši industrijski proizvodi

Jeklo	000 t	887	1.370	154
Valjani jekleni proizvodi	000 t	604	950	157
Baker	t	29.384	40.000	136
Aluminij	t	14.662	35.000	239
Svinec	t	75.759	75.000	99
Cink	t	14.005	32.500	232
Zivo srebro	t	456	530	116
Kabli in prevodniki	t	2.371	6.460	249

KAKO BEREMO POKAZATELJE

Nekaterim našim bralcem povzročata razumevanje planskih in statističnih pokazateljev, ki jih objavlja »Naša skupnost«, določene težave. Da bi jim olajšala branje teh pokazateljev in uporabo objavljenih podatkov, je uredništvo sklenilo pomagati bralcem v dveh smereh: najprej s pojasnjevanjem določenih plansko-gospodarskih pojmov, drugič pa s pojasnjevanjem številčnih izrazov v objavljenih podatkih. Pokazatelji namreč obsegajo prav ti dve prvini. Njihova vsebina je določena z gospodarsko kategorijo, ki jo želimo izraziti (na primer proizvodnja, potrošnja, narodni dohodek, bruto dohodek itd.), a izrazimo jo v velikostih, to je v številkah. Te številčne oblike izražanja pokazateljev so predmet kratke serije pojasnil, ki jih začnemo s tem člankom.

Absolutni pokazatelji

Vsi številčni pokazatelji so izraženi v absolutnih ali relativnih številih. Z absolutnimi števili izražamo stvarne količine. Za te količine pa mora biti označena merska enota. Za vrednostne pokazatelje so merske enote denarne, izražamo jih torej v dinarjih, v tisočih dinarjev (kar označujemo »v tisočih dinarjev« ali »v 1000 dinarjev«), v milijonih ali celo milijardah din. Če na primer v članku o perspektivnem planu pravimo, da bo znašal družbeni bruto proizvod v industriji, izražen v milijardah dinarjev, v l. 1961 2986, tedaj to pomeni:

- 2.986 milijard dinarjev =
- = 2.986.000 milijonov dinarjev =
- = 2.986.000.000 tisoč dinarjev =
- = 2.986.000.000.000 dinarjev.

Relativni pokazatelji

Namen tako vrednostnih kakor tudi naravnih absolutnih pokazateljev je jasen — izražajo količine. Nasprotno pa imajo relativni pokazatelji, to pomeni pokazatelji izraženi v relativnih številkah, drug namen, z njim pokažemo medsebojna razmerja med različnimi količinami, vrednostmi in velikostmi.

Oblike relativnih števil so različne, tu pa bomo pokazali samo tiste, ki jih v našem gradivu najpogosteje uporabljamo. To so odstotki in indeksi.

Odstotek pomeni stoti del neke celote. V odstotkih zato najpogosteje pokažemo razmerja med deli in njihovo celoto, odgovarjamo na vprašanje sestave, strukture. Če rečemo, da tvorijo 25 odstotkov zaposlenih ženske, tedaj smo ta odstotek primerjali s celotnim številom zaposlenih (moških in žensk). Izračunamo ga tako, da absolutno število dela delimo z absolutnim številom celote in dobljeni rezultat pomnožimo s 100.

V odstotkih pa pogosto (posebno v tisku in govorih) pokažemo tudi razna gibanja, na primer povečanje proizvodnje. Tako pravimo v prej navedenem primeru za bruto proizvod industrije, da znaša odstotek porasta (od leta 1956 do leta 1961) 68 odstotkov.

1961	2986
1956	1778
porast (razlika)	1208

$$1208 : 2986 = 0,68 \times 100 = 68.$$

Torej 1208 milijard je 68 odstotkov od 1778 milijard. Statistika pa izraža taka razmerja v indeksih.

Z majhnimi ničlami so te številke označene zato, ker so približne, ker je osnovna številka izražena v zaokroženih milijardah.

Nasprotni vrednostnim pokazateljem so naravnih pokazatelji. Te pretežno izražamo v merskih enotah teže (kilogramih, kar označujemo s kg, tonah — t, tisočih ton — tis. t. ali 1000 t), v površinskih merah (kvadratni metri — m², hektarih — ha), v prostornini (kubični metri — m³), a tudi po številčnosti (število, kosi — kos., pari, garnitura in podobno). V tabelah statističnih in planskih člankov v tej številki je za to dovolj zgovornih primerov. Kakor je iz njih videti, so najpogostejše merske enote naravnih absolutnih pokazateljev tone in tisoči ton.

Posebna oblika naravnih pokazateljev so vezane merske enote, na primer t/KVA za električne naprave; izražamo jih hkrati v tonah (teža) in kilovatamperih (moč).

Poznamo pa tudi pogojne merske enote, na primer tonske kilometre (tkm) v prometu (4 tkm pomeni, da so bile 4 tone prepeljane 1 km daleč ali 2 toni 2 km ali 1 tona 4 km itd.). Pri premožu uporabljamo včasih na primer mero toña/4000 kalorij (t/4000 kal.), kar pomeni, da štejemo vsakih 4000 kalorij kot eno tono (tako bomo na primer 2 toni premoža, ki ima kalorično vrednost 2000 kal., šteli kot 1 tono, medtem ko bomo šteli 1 tono premoža s 6000 kalorijami kot tono in pol) in podobno.

Pokazatelje navadno zaokrožimo po merski enoti (če gre za tisoče ton, tedaj količino nad 500 tonami zaokrožimo na tisoč, a pod 500 tonami pustimo v nemar, zhršemo).

Indeks je relativno razmerje med dvema celotama (dve velikosti), od katerih smo tisto, s katero primerjamo, določili za 100.

Račun za bruto proizvod industrije (1956 = 100) se torej glasi:

$$2986 : 1778 = 1,68 \times 100 = 168.$$

Če je proizvod l. 1956 enak 100, tedaj je proizvod l. 1961 enak 168.

$$2986 \text{ proti } 1778 = 168 \text{ proti } 100.$$

Kakor vidimo, smo dobili dve sorodni števili, 68 odstotkov in indeks 168. Med njima je zelo jasna zveza — odstotek pomeni del (v našem primeru porasti) primerjan s celoto l. 1956, medtem ko pomeni indeks celoto l. 1961 primerjano s celoto l. 1956. Zato je zveza med odstotnim in indekšnim računom zelo tesna (računski postopek pa je lahko celo enak):

$$\begin{aligned} \text{indeks} &= \text{odstotek} + 100 \\ \text{odstotek} &= \text{indeks} - 100 \end{aligned}$$

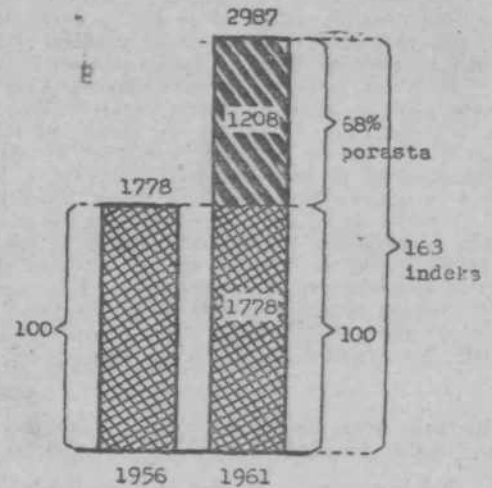
Za prejšnji primer imamo dva različna odgovora:

1. »Bruto proizvod industrije v l. 1961, primerjan z bruto proizvodom iz l. 1956 (= 100), znaša 168.« Ali bolj preprosto: »Indeks bruto proizvodnje industrije v l. 1961 na osnovi l. 1956 je 168.«

2. »Porast bruto proizvodnje v l. 1961 znaša v primerjavi z l. 1956 68 odstotkov« ali z drugimi besedami: »Bruto proizvod bo v l. 1961 za 68 odstotkov večji, kakor je bil bruto proizvod v l. 1956.« Prav to smo prikazali tudi v grafikonu. Koristno bi bilo, da bralec sam napravi poskus.

V prvi tabeli članka o planu je v zadnji koloni izkazan »odstotek porasta«, spre-

Indeks in odstotek porasta
(Bruto proizvod industrije)

menimo ga v indekse (1956 = 100). Objavljenim odstotkom je treba samo prišteti 100. Torej: industrija 68 odstotkov + 100 = indeks 168; kmetijstvo 36 + 100 = 136; gozdarstvo 3 + 100 = 103 itd. In nasprotna vaja: tabela o kmetijski proizvodnji nekaterih važnejših pridelkov (enako pa velja tudi za obe statistični tabeli o letošnji industrijski proizvodnji) ima v zadnji koloni indekse. Na temelju teh indeksov odgovorimo na vprašanje: »Za koliko odstotkov bo proizvodnja večja?« (Kakor smo rekli: od indeksa se odšteje 100 in dobimo odstotek. Ali še eno pojasnilo z drugimi besedami: od doseženega rezultata odštejemo, kar smo v izhodiščnem letu že imeli in dobimo čisti porast.)

Indeks za električno energijo znaša v 1961. letu 184. Porast znaša torej 84 odstotkov (184 - 100 = 84).

Enako velja tudi za indekse, ki kažejo zniževanje (indeksi pod 100). Če bi na primer znašal indeks 97, bi se račun glasil:

$$97 - 100 = -3,$$

kar pomeni, da imamo opravka z znižanjem za 3 odstotke.

Iz tega, kar smo povedali, sledi, da sta metodi izraževanja v odstotkih in indeksih zelo podobni, odgovarjata pa na različni vprašanji. Z indeksom odgovarjamo na primer na vprašanje: »Kolikšen je proizvod v primerjavi s prejšnjim razdobjem?«, medtem ko odgovarjamo z odstotkom na vprašanje: »Za koliko je proizvod večji kakor v prejšnjem razdobju?«

V statistiki izražamo z indeksi tudi dinamiko (gibanje), medtem ko z odstotki odgovarjamo na vprašanja po strukturi (sestavi). Indeksi so torej merila dinamike, odstotki pa merila strukture.

Relativna števila, indekse in odstotke uporabljamo iz več vzrokov. Omogočajo nam jasnejšo predstavo o primerjanih velikostih in odpirajo vrata vrsti preprostih računov o razmerjih med velikostmi. So celo tudi področja svodnih pokazateljev, ki jih je mogoče izražati samo z indekso metodo (z agregiranimi indeksi), na primer indeksi cen, življenjskih stroškov, realnih plač, delovne storilnosti, obsega proizvodnje, potrošnje, prometa itd. (Nadaljevanje sledi)